

Militaire gezinnen en uitzending (III)

Evaluatie van de thuisfrontzorg

Defensie heeft een verantwoordelijkheid in het ondersteunen van families van uitgezonden militairen. Een van de instrumenten daarvoor is de 'thuisfrontorganisatie'. Defensie geeft samen met vrijwilligers informatie en steun via deze structuur. Hoe kijken de partners van uitgezonden militairen hier tegenaan? De meerderheid is positief. Wel zou bij risicovolle uitzendingen meer informatie wenselijk zijn. Verder zou er meer aandacht mogen bestaan voor thuisblijvende adolescenten. Een vergelijking met omringende landen maakt duidelijk dat sociale, culturele en geografische factoren invloed hebben op de wijze waarop zij aan thuisfrontzorg inhoud geven.

*M. Andres MSc en dr. R. Moelker**

Dit derde en laatste deel van het drieluik 'Militaire gezinnen en uitzending' beschrijft in hoeverre partners van uitgezonden militairen de door Defensie georganiseerde thuisfrontzorg benutten en waarderen. Daaraan voorafgaand schetsen we kort het belang van thuisfrontzorg, het ontstaan ervan en de huidige organisatie. Tot slot belichten we hoe thuisfrontzorg in het buitenland (België, Duitsland, Verenigde Staten en Denemarken) wordt georganiseerd en behandelen we de vraag of de landen van elkaar kunnen leren.

Informatie is een vorm van steun die zich onderscheidt van emotionele en praktische steun. Steun is een belangrijk hulpmiddel bij het omgaan met gebeurtenissen die spanningen teweegbrengen. Een uitzending wordt doorgaans beschouwd als een dergelijke gebeurtenis; buiten de risico's die een uitzending in meerdere of mindere mate met zich meebrengt

***Je verzamelt meer informatie, weet meer
Bepaalde zorgen ebben weg***

kan de scheiding zelf worden gezien als een turbulente tijd, die aanpassingen vergt van alle betrokkenen, zowel tijdens de afwezigheid als na de hereniging.

Wanneer mensen beschikken over bronnen die hen voorzien van informatie, emotionele steun of hulp met praktische zaken wanneer dat nodig is, kan dat de impact van een spannende gebeurtenis reduceren. Dat wordt vaak de 'bufferwerking' van sociale steun genoemd.

Verschillende bronnen van steun

Uit onderzoek blijkt dat wanneer mensen behoefte hebben aan steun, ze geneigd zijn een beroep te doen op personen in hun directe sociale netwerk. Dit zijn doorgaans goede vrienden en familieleden. Deze personen zijn eenvoudig benaderbaar en daar is men mee vertrouwd. Ze vervullen een belangrijke rol als het gaat om emotionele steun (een goed gesprek of luisterend oor bijvoorbeeld) en praktische steun (zoals opvang van de kinderen). Ook wordt veel informatie die nodig is in

* Beide auteurs zijn werkzaam aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensieacademie. Manon Andres is onderzoeker; René Moelker is universitair hoofddocent krijgsmacht en omgeving.

FOTO NIMH

Berichten van de familie van uitgezonden militairen tijdens een thuisfrontdag. Het thuisfront zoekt emotionele steun vooral binnen de eigen kring van familie, vrienden en partners

het alledaagse leven dicht bij huis gevonden. Wanneer bepaalde vraagstukken zich voordoen is het aannemelijk te vragen hoe anderen in de nabije omgeving zijn omgegaan met een vergelijkbare situatie.

Een 'probleem' ontstaat wanneer de bronnen in de nabije omgeving niet toereikend zijn om een vraag te beantwoorden. Bijvoorbeeld in het geval van uitzendingen, waarbij het denkbaar is dat goede vrienden en familieleden niet kunnen voorzien in bepaalde behoeften, zoals missiegerelateerde informatie of begrip van wat een uitzending nu precies betekent. In dergelijke situaties is het noodzakelijk dat mensen buiten hun directe sociale netwerk treden en bronnen aanspreken waarmee ze minder nauwe banden onderhouden. Deze bronnen kunnen voorzien in nieuwe en soms betere informatie.¹ Voor partners van uitgezonden militairen kunnen contacten met Defensie of met 'lotgenoten' een dergelijke meerwaarde bieden.

1 Granovetter (1973): *Strength of weak ties*.

2 Toespraak ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het thuisfrontcomité Koninklijke Landmacht, Garderen (2003).

3 CDS aanwijzing 122.

Het belang van steun vanuit Defensie

Defensie erkent het belang van een goede begeleiding van het thuisfront vóór, tijdens en na een uitzending en de verantwoordelijkheid die ze hiervoor draagt. In een toespraak stelde de toenmalige staatssecretaris van Defensie Van der Knaap:

De zorg van Defensie voor de militair en het thuisfront vóór, tijdens en ook ná de uitzending is een kwestie van goed werkgeverschap.

Verder zegt hij:

Ik ben me er van bewust dat de krijgsmacht ten opzichte van het thuisfront van de uitgezonden militair een verantwoordelijkheid heeft. En de eerlijkheid gebiedt hieraan toe te voegen: de zorg voor het thuisfront is tevens een verlicht eigenbelang van Defensie. Het optreden in conflictgebieden is vandaag de dag een hoofdtak van de Nederlandse krijgsmacht. Dit optreden staat of valt met de bereidheid van het thuisfront hun dierbaren voor een aantal maanden af te staan.²

Niet alleen speelt het thuisfront een cruciale rol in de bereidheid tot uitzenden, ook is het functioneren van de achterblijvers in hoge mate bepalend voor het functioneren van de militair op uitzending. Het huidige onderzoek toont een samenhang tussen de beleving van het thuisfront en de militair: militairen geven aan dat de uitzending voor hen beter verloopt naarmate het ook goed gaat met de partner en/of de kinderen thuis. Een van de aanwijzingen van de Chef Defensiestaf luidt:

Om tijdens de uitzending goed te kunnen functioneren is het belangrijk dat de militair weet dat zijn of haar achterban goed is geïnformeerd en goed ondersteund wordt. Thuisfrontzorg is daarom een integraal deel van de personeelszorg voor uitgezonden militairen.³

Dit alles geeft aan dat het belang van thuisfrontzorg wordt erkend (zowel de morele plicht als het organisatiebelang) en dat er beleid is

geformuleerd. Enkele decennia geleden was dat nog anders.

Ontstaan van de thuisfrontzorg⁴

De eerste initiatieven voor steun aan het thuisfront dateren uit de jaren zeventig toen er vanuit de achterblijvende families druk werd uitgeoefend op Defensie om bepaalde voorzieningen te regelen ter ondersteuning van de periode waarin hun militair van huis was. Deze initiatieven waren afkomstig van marinevrouwen, die met regelmaat werden geconfronteerd met periodes waarin ze van hun echtgenoot gescheiden waren.

In 1976 ontstond bij het vertrek van de onderzeeboot *De Tonijn* uit Den Helder bij de achterblijvende vrouwen op de kade het idee om samen te komen. De vrouw van de commandant van de onderzeeboot heeft in overleg met mensen van de Maatschappelijke Dienst Defensie, de Geestelijke Verzorging en de vakbond een eerste bijeenkomst georganiseerd. Al snel namen marinevrouwen van andere schepen het initiatief over en ontstonden er verschillende thuisfrontcomités. In 1979 werd bij de Koninklijke Marine het Bureau Thuisfrontinformatie opgericht, het tegenwoordige Bureau Operationele Personeelszorg (OPZ), die de vrijwilligers in de thuisfrontcomités ondersteunt. Tegenwoordig heeft elk schip een thuisfrontcomité.

In navolging van de varende marine organiseerde het Korps Mariniers de thuisfrontzorg op vergelijkbare wijze. De grote aantallen uitgezonden militairen maakte een strakkere begeleiding vanuit de organisatie en een hogere mate van arbeidsdeling noodzakelijk. Grotere aantallen vrijwilligers participeerden in de thuisfrontcomités, waarbinnen ze werden ingezet in een van de drie taakgroepen: het organiseren van de telefooncirkel, de nieuwsbrieven of het organiseren van de *midtermdag*, een informatieve dag ongeveer halverwege de uitzending.

Evenals bij de Koninklijke Marine waren ook bij de Koninklijke Landmacht de eerste initiatieven afkomstig vanuit de achterblijvers. Toen

een landmachtmilitair met de mariniers werd uitgezonden naar Cambodja, nam zijn echtgenoot kennis van wat er voor het thuisfront werd geregeld bij het Korps Mariniers. Bij de landmacht was er op dat moment nog niets geregeld. Het was de tijd waarin landmachteenheden net werden uitgezonden naar Bosnië-Herzegovina, in 1992; een omvangrijke en complexe uitzending.

De echtgenote besloot om zelf een organisatie op te zetten en in 1993 startte het eerste thuisfrontcomité bij de landmacht met onder meer een nieuwsbrief. Defensie erkende dat gezinnen niet langer konden worden genegeerd en ging de activiteiten beter structureren. Tegenwoordig omvat het thuisfrontcomité van de landmacht verschillende thuisfrontafdelingen die zich organiseren rond een missie.

Ook de Koninklijke Marechaussee en de Koninklijke Luchtmacht kennen inmiddels een eigen thuisfrontorganisatie. Bij de luchtmacht is thuisfrontzorg decentraal georganiseerd: elke luchtmachtbasis geeft het op eigen wijze vorm, waardoor het beleid van basis tot basis verschilt.

Defensie bezag de toenemende hoeveelheid initiatieven die leidden tot spontane activiteiten met enige huiver. Om meer grip op de situatie te krijgen, besloot ze de groepen vrijwilligers in te lijven in de organisatie. Deze strategie wordt 'coöptatie' genoemd en heeft voordelen voor beide partijen. De krijgsmacht kan de activiteiten controleren en structureren, en de thuisfrontorganisatie wordt professioneler. De uitvoering van de activiteiten blijft in hoge mate afhankelijk van de inzet van vrijwilligers, afkomstig uit het thuisfront van uitgezonden militairen (vaak ouders en partners). De thuisfrontzorg is vandaag de dag uitgegroeid tot een professionele vrijwilligersorganisatie.

De huidige thuisfrontzorg

De thuisfrontorganisatie heeft hoofdzakelijk een informatieve en ondersteunende functie, maar ze heeft deels ook een recreatief karakter.

⁴ Bron van deze gehele paragraaf: Moelker (2000).

Zo worden informatieve ochtenden soms gevolgd door een bezoek aan een dierentuin of pretpark, waar families in een ontspannen omgeving met elkaar in contact komen en ervaringen kunnen uitwisselen. Op verschillende manieren worden achterblijvers van informatie voorzien. Zo wordt er in de laatste maand voordat de militairen vertrekken een thuisfrontinformatiedag georganiseerd. Militairen en hun relaties worden op deze dag geïnformeerd over missiegerelateerde aspecten, de rol en bereikbaarheid van zorgfunctionarissen, het situatiecentrum en de thuisfrontafdeling, en praktische zaken als het versturen van post(pakketten).

De *Defensiekrant* en het maandblad *Monitor* voorzien het thuisfront van actualiteiten en wetenswaardigheden over de verschillende missies en activiteiten die worden georganiseerd. Vrijwilligers van de thuisfrontafdelingen zijn vertegenwoordigd in de redactie van het blad *Monitor*. Ook websites vormen een belangrijke bron van informatie over het uitzendgebied, de activiteiten en achtergronden van de missie.

Ongeveer halverwege de uitzendperiode is er een zogeheten 'midtermdag'. Op deze dag wordt het thuisfront geïnformeerd over de situatie in het uitzendgebied en komt de terugkeer alvast aan de orde. Hoogtepunt van deze dag is een *live*-videoverbinding met het uitzendgebied, waardoor militairen en hun relaties elkaar even kunnen zien en spreken.

Een belangrijke taak van de thuisfrontafdeling is het opzetten en in stand houden van een telefooncirkel. Na een korte training fungeren de vrijwilligers als klankbord voor het thuisfront: 24 uur per dag zijn ze bereikbaar om lotgeno-

Midtermdag SFOR, oktober 2004. Grote aantallen vrijwilligers participeren in thuisfrontcomités en organiseren onder meer een informatieve dag ongeveer halverwege de uitzending

ten te woord te staan en een luisterend oor te bieden voor degenen die daar behoefte aan hebben. Daarnaast bellen ze naar relaties die hebben aangegeven gebeld te willen worden en worden ze ingezet bij calamiteiten.

Maar vrijwilligers zijn geen hulpverleners. Relaties van uitgezonden militairen die professionele hulp nodig hebben, worden door de vrijwilligers doorverwezen naar professionele hulpverleners. En bij behoefte aan (meer) gedetailleerde informatie, kunnen achterblijvers contact opnemen met het SituatieCentrum. Medewerkers van het SitCen staan:

24 uur per dag klaar voor de uitgezonden militair en zijn/haar relaties om hen te assisteren bij problemen of vragen.⁵

Bij terugkeer zorgen vrijwilligers van de thuisfrontafdelingen voor de ontvangst en opvang van het thuisfront op het vliegveld. En na de terugkomst, ten slotte, wordt een medaille-uitreiking georganiseerd, waarbij militairen naast hun herinneringsmedaille ook een zilveren roosje ontvangen, die ze mogen uitreiken aan een van de achterblijvers als teken van waardering.

⁵ Zie: www.landmacht.nl.

Verwachtingen van partners

Zoals blijkt uit het voorgaande zet Defensie zich samen met vrijwilligers op verschillende manieren in om het thuisfront van uitgezonden militairen te informeren en ondersteunen. Maar de vraag is nu in hoeverre het aanbod aansluit bij de behoefte? In 2006 zijn vragenlijsten verzonden naar partners van militairen die werden uitgezonden naar Bosnië (EUFOR 4 of 5) of Afghanistan (ISAF: TFU 1 of 2). Ook de militairen zelf hebben een (verkorte) vragenlijst ontvangen.

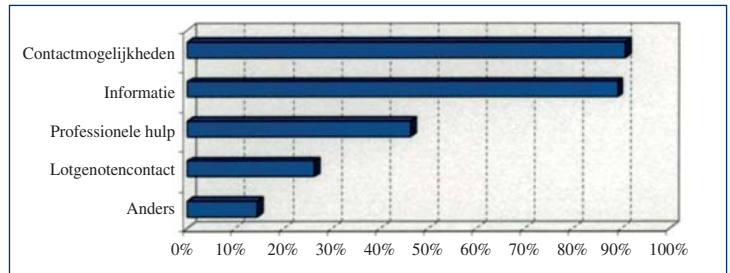
De vragenlijsten maakten deel uit van het onderzoek naar de ervaringen van militaire gezinnen tijdens een uitzending, dat in 2005 is gestart in opdracht van het Personeelscommando van de Koninklijke Landmacht. In totaal hebben partners en militairen 1915 ingevulde vragenlijsten geretourneerd, verspreid over drie momenten: vóór, tijdens en na de uitzending (zie tabel 1). Daarnaast hebben we 120 partners persoonlijk gesproken.

Tabel 1 Aantal respondenten per tijdmoment

	Voor	Tijdens	Na	Totaal
Partners	453	386	235	1074
Militairen	304	353	184	841
Totaal	757	739	419	1915

De vragenlijsten bevatten vragen die betrekking hebben op de thuisfrontzorg. Bijvoorbeeld: 'Wat verwacht u van Defensie nu uw partner wordt uitgezonden?' Een aantal opties was gegeven en men kon simpelweg door het zetten van een kruisje aangeven of het genoemde iets is waarvoor Defensie moet zorgen. Figuur 1 geeft de resultaten weer.

Het faciliteren van contactmogelijkheden met het uitzendgebied, zoals het verzorgen van post en telefonisch contact, beschouwen bijna alle partners (91 procent) als een verantwoordelijkheid van Defensie. Verder verwacht 89 procent van de partners informatie over de uitzending en bijna de helft (46 procent) professionele

Figuur 1: Wat verwachten partners van Defensie

hulpverlening. Indien nodig, zo werd er veelvuldig bij opgemerkt. Slechts 27 procent acht Defensie verantwoordelijk voor het creëren en stimuleren van lotgenotencontact. 15 procent van de partners geeft een aanvulling. Deze aanvullingen hebben bijvoorbeeld betrekking op een eerlijk en duidelijk verhaal, waardering, meer rekening houden met partners van militairen en een goede nazorg voor partner en militair. Een enkeling verwacht *alles waar partners behoefte aan hebben*. Of, het andere uiterste: *ik verwacht helemaal niets!*

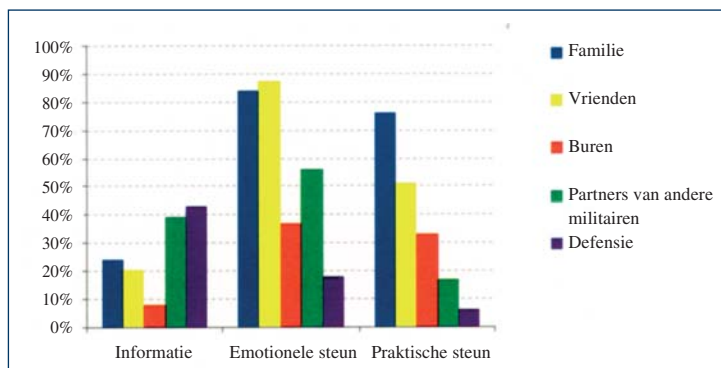
Voorafgaand aan een uitzending geeft 38 procent van de militairen aan dat ze verwacht dat hun gezin en/of de kinderen moeilijkheden zullen ondervinden tijdens hun afwezigheid. Een aanzienlijk percentage. Op de vraag van wie het gezin steun krijgt, antwoordt 43 procent: familie, 41 procent vrienden, 21 procent burens, 13 procent partners en/of familie van collega-militairen, 5 procent van (vrijwilligers of medewerkers van) Defensie en 1 procent van anderen.⁶ Enkel (1 procent) antwoordden dat hun gezin geen steun nodig heeft tijdens de afwezigheid. Personen binnen het directe sociale netwerk vervullen dus een belangrijke rol bij het verlenen van steun.

Ook uit de gegevens van partners blijkt dit. Vóór de uitzending hebben we aan hen gevraagd: 'Wie is belangrijk voor je / aan wie heb je veel als het gaat om:

- een goed gesprek of luisterend oor
- hulp met praktische zaken?
- informatie over de uitzending.'

Figuur 2 geeft de resultaten hiervan weer.

⁶ Er waren meerdere antwoorden mogelijk: het percentage geeft het aantal militairen weer dat 'ja' heeft geantwoord bij de verschillende steunbronnen.

Figuur 2: Belangrijke personen vóór de uitzending naar type steun

Emotionele steun

Als het gaat om een goed gesprek of luisterend oor, met andere woorden emotionele steun, blijken vrienden (87 procent) en familie (84 procent) de meest waardevolle bronnen. Ook andere partners van militairen, de zogenoemde lotgenoten, blijken belangrijk: ruim de helft (56 procent) van de ondervraagden geeft aan veel aan hen te hebben.

*Mensen die in hetzelfde schuitje zitten:
die weten hoe je je voelt,*

aldus een van de geïnterviewden. Voor 18 procent van de partners is Defensie een belangrijke bron van steun.

Praktische steun

Voor praktische steun blijken partners het meest aan te kloppen bij familieleden (76 procent), gevolgd door vrienden (51 procent), burens (33 procent), partners van andere militairen (17 procent) en Defensie (6 procent). Wat betreft de bronnen voor emotionele en praktische steun verschillen de resultaten niet veel van elkaar over de drie tijdstippen.

Waardering van Defensie als informatiebron

Als het gaat om informatie blijkt Defensie de belangrijkste bron te zijn: 43 procent van de partners geeft aan veel aan Defensie te hebben. Waardevolle bronnen zijn tevens andere partners van militairen: 39 procent

geeft aan dat zij belangrijk zijn als het gaat om het verkrijgen van informatie over de uitzending. Familie en vrienden worden door respectievelijk 24 en 20 procent van de partners als nuttige informatiebronnen beschouwd. Buren blijken wat dat betreft de minst belangrijke bron (8 procent).

Dat Defensie vóór de uitzending de belangrijkste informatiebron blijkt te zijn, is in lijn met wat we aan het begin van het artikel beschreven, namelijk dat familie en vrienden niet alle vragen kunnen beantwoorden. Defensie vervult een belangrijke rol als het gaat om mensen voorzien van snelle, nauwkeurige en betrouwbare informatie over de uitzending, simpelweg omdat ze de enige bron is die over deze informatie beschikt.

Opvallend is echter dat het percentage partners dat Defensie als waardevolle informatiebron beschouwt, de 43 procent niet overstijgt. Tevens is opmerkelijk dat Defensie tijdens en na de uitzending niet meer fungeert als belangrijkste bron wanneer het gaat om informatie over de uitzending (de percentages zijn gedaald tot 20 procent tijdens en 23 procent ná de uitzending). Lotgenoten blijken op deze momenten het meest waardevol (41 procent en 44 procent).

Wellicht ligt hieraan een spanningsveld ten grondslag: uit zorgvuldigheids- en veiligheids-

FOTO AVDD, R. GIELING

overwegingen brengt Defensie informatie soms wat laat en gefilterd naar buiten, wat niet overeenkomt met de behoefte van sommige achterblijvers aan zo spoedig mogelijke en maximale informatie. Men gaat dan op zoek naar andere informatiebronnen.

Waardering van informatievoorziening door Defensie

De Thuisfrontinformatiedag speelt een belangrijke rol in de informatievoorziening. Deze dag wordt georganiseerd voor militairen en hun relaties voordat de militairen vertrekken naar het missiegebied. Tijdens deze dag ontvangen ze belangrijke informatie, onder meer over het uitzendinggebied, de te benaderen instanties bij vragen of moeilijkheden, en praktische zaken als de richtlijnen voor het versturen van post.

Uit de vragenlijst blijkt dat de meerderheid (71 procent) van de partners deze dag heeft bezocht of van plan is deze te bezoeken indien deze nog niet heeft plaatsgevonden. De overige 29 procent heeft deze dag niet bezocht omdat men er geen behoefte aan heeft (30 procent) of verhinderd is te komen (27 procent). Verlof nemen (of krijgen) van het werk blijkt voor verscheidene partners een probleem. Voor enkelen (5 procent) was het moeilijk de dag te bezoeken vanwege de afstand. Van de partners die de Thuisfrontinformatiedag wel hebben bezocht, waardeert de meerderheid (65 procent) het als (zeer) zinvol (zie figuur 3).

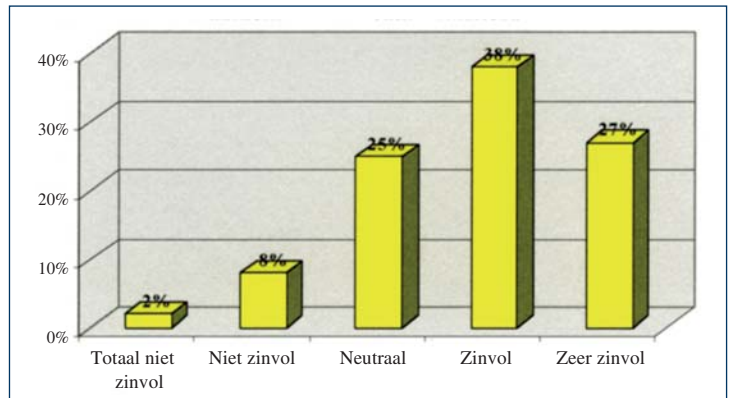
Eén van hen stelt:

(...) dat de thuisfrontdagen wel heel goed zijn. Dat geeft je een goed beeld van waar ze heen gaan en wat ze gaan doen.

Een kwart van de respondenten (25 procent) is neutraal en 10 procent vond de dag (totaal) niet zinvol.

Irak, Tallil Air Base, 2003.

De video met groeten van het thuisfront wordt na ontvangst direct bekeken in de recreatietent

Figuur 3: Waardering Thuisfrontinformatiedag

Zonder onderscheid te maken in de verschillende middelen die worden ingezet om het thuisfront van informatie te voorzien, vindt 18 procent van de partners dat de informatie die Defensie tijdens de uitzending verstrekt volledig voldoet aan de behoefte. Bijna de helft (45 procent) stelt dat de informatie grotendeels aan de behoeften voldoet, terwijl ongeveer een kwart (23 procent) meent dat er onvoldoende informatie wordt verstrekt. Een kleine groep (7 procent) stelt dat er geen enkele informatie wordt verstrekt. De overige 8 procent heeft geen behoefte aan informatie van Defensie.

Informereren van kinderen

In de interviews benadrukken verschillende partners het belang van het informeren van kinderen.

Die staan ook bloot aan veel invloeden van buitenaf: school, media en vrienden,

stelt een moeder. De boekjes Papa muis gaat op uitzending en Daar is papa, hier ben ik worden veelvuldig (voor)gelezen en zeer gewaardeerd. Maar, daarna houdt het op, aldus een moeder.

Er is weinig voor kinderen vanaf ongeveer 10 jaar,

vertelt een ander.

Pubers zijn een groep die vergeten is in de thuisfrontzorg. Er is geen voorlichting voor ze.

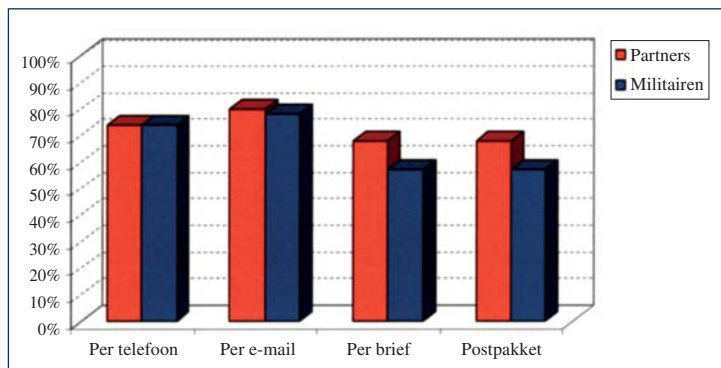
Voor de jonge kinderen speelt hoofdzakelijk het feit dat vader of moeder er niet is. Hoe ouder kinderen worden, hoe meer ze beseffen waar hun vader of moeder gedurende de uitzending verblijft, hoe meer ze over de missies horen in de media en hoe meer ze worden geconfronteerd met vragen over nut en noodzaak van de missie, op school of door vrienden bijvoorbeeld. Informatie voor de wat oudere leeftijdsgroepen zal zeer worden gewaardeerd, zo benadrukken verschillende partners.

Verscheidene ideeën zijn hierover geuit: een boekje op het niveau van deze leeftijd, bijeenkomsten organiseren voor kinderen (waarbij kinderen eventueel worden ingedeeld in verschillende leeftijdsgroepen).

(...) zodat de kinderen weten: er zijn meer kinderen zoals ik. Hoe vinden die kinderen het? Ze kunnen dan vragen stellen. (...) Nu vallen ze tussen wal en schip. Zijn ze een vreemde eend in de bijt op school, in de klas.

Een laatste partner vermeldt:

Zelf zou ik voorstander zijn van informatie speciaal voor de kinderen in de klas. Want ze weet dat haar papa naar Afghanistan gaat, maar hoe, wat en waarom – daar kan ze geen antwoord op geven en dan zien ze alleen de slechte/gevaarlijke dingen op tv. Ik denk dat een goede uitleg hierin héél veel kan doen. Ook voor voortgezet onderwijs zou hier een passende invulling aan gegeven kunnen worden.

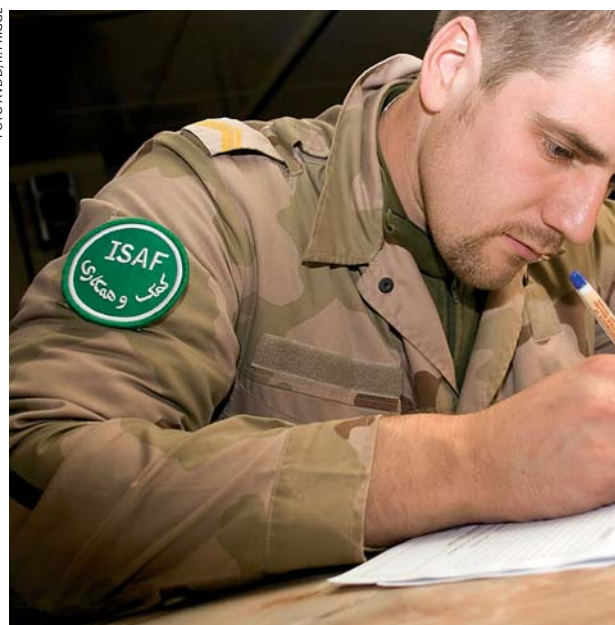
Figuur 4: Tevreden met contactmogelijkheden

Mogelijk kunnen bepaalde lespakketten op school ondersteuning bieden. Daarmee vergaren kinderen kennis over de missiegebieden en worden ze mogelijk ontlast in debatten.

Faciliteren van contact

Meer nog dan informatie over de uitzending verwachten bijna alle partners dat Defensie contactmogelijkheden faciliteert tussen het

FOTO AVDD, R. FRIGGE

thuisfront en de militairen in het uitzendgebied. In het eerste deel van dit drieluik (waarin de ervaringen van het thuisfront centraal staan) beschreven we dat zowel de militairen als het thuisfront de mogelijkheden die er zijn om contact te onderhouden goed benutten.

Het faciliteren van contactmogelijkheden is een belangrijk onderdeel van thuisfrontzorg waarvoor Defensie zorg draagt. Het blijkt dat de grote meerderheid van de partners en militairen tijdens de uitzending tevreden is over deze mogelijkheden.

Figuur 4 laat zien dat 74 procent van de partners en militairen (uitermate) tevreden is over de mogelijkheden om per telefoon contact te onderhouden. In een interview vertelt een partner wiens man in Uruzgan verblijft:

We hebben wel iedere dag telefonisch contact, dat vind ik wel top.

Met de mogelijkheden van e-mail is 80 procent van de partners en 78 procent van de militairen (uitermate) tevreden:

Vijf jaar geleden was internet er nog niet zoals nu. Als je nu gauw iets wil zeggen, kun je een

*'Task Force Uruzgan'.
Ondanks al het e-mail-
en telefoonverkeer
worden er nog steeds
brieven en postpakketten
verstuurd*

mailtje sturen. Ik stuurde ook postpakketten, maar hij had van iedereen zoveel pakketten gekregen dat hij zei: je hoeft echt niks meer te sturen. Alleen het hoognodige.

68 Procent van de partners en 57 procent van de militairen is (uitermate) tevreden over de mogelijkheden om zowel brieven als postpakketten te versturen. Dat zijn minder snelle manieren van contact en deze middelen worden wat minder frequent benut in vergelijking met telefonie en e-mail, maar ze worden toch zeer gewaardeerd.

Lotgenotencontact

Mensen leven met je mee, maar begrijpen niet altijd wat het inhoudt. Dat is wel eens moeilijk om uit te leggen.

In het eerste deel van dit drieluik beschreven we dat de omgeving soms moeilijk begrijpt wat een uitzending precies betekent voor de partner of het gezin.

Ze zijn zich niet zo bewust van de impact die het op je heeft,

zo verwoordt een partner het. Lotgenotencontact kan daarom een belangrijke functie vervullen. Partners van andere militairen maken dezelfde situatie mee, waardoor zij elkaar begrijpen en elkaar zo nodig kunnen voorzien van informatie of advies.

Dat is wel lekker van mensen die in hetzelfde schuitje zitten: die weten hoe je je voelt.

Lotgenoten vormen zoals gezegd een belangrijke bron van steun, vooral als het gaat om emotionele steun en informatie.

Hoewel Defensie verschillende activiteiten organiseert waarbij relaties van militairen elkaar kunnen ontmoeten, bezoekt nauwelijks de helft (46 procent) van de partners deze activiteiten of dagen tijdens de uitzending en beschouwt slechts een derde (34 procent) deze bijeenkomsten als een manier om contacten te leggen. Verschillende partners benadrukken de grote schaal waarop de activiteiten plaatsvinden.

Een partner wiens man met de formerende eenheid naar Uruzgan is uitgezonden:

Ik ben heel blij met de informatie- en familie-dagen maar omdat je er verder nooit bij hoort kom je daar heel vreemd binnen en zeker als het zo massaal is. Dan kun je je er ondanks alle mensen toch heel eenzaam voelen.

Ze voegt daar meteen aan toe:

De kinderen daarentegen hebben dan een superdag en voelen zich daardoor verbonden met papa, ondanks dat hij dan zo ver weg is. Van mij mag hier nog meer aandacht aan geschonken worden omdat het juist voor de kinderen heel erg lang is.

FOTO NINH

Een militair van SFIR installeert een webcam voor de thuisfrontdag op 12 september 2004

Een andere partner:

Het is juist van belang dat de eenheid vóór de uitzending op kleinschalige wijze meerdere malen een samenzijn met partners organiseert. Zo (...) kan men elkaar steunen.

Een laatste partner komt met een vergelijkbare suggestie:

Thuisfrontzorg in kleine cirkels, pelotonsgewijs een klein kringetje, dat werkt dus wel. Want mensen kennen elkaar.

Attenties

Tijdens de interviews brachten verschillende partners naar voren dat ze tijdens de uitzending een brief of e-mail hebben ontvangen uit het uitzendgebied van iemand anders dan hun man of vrouw, waarin ze op de hoogte werden gebracht van werkzaamheden en ontwikkelingen ter plaatse, en hoe zij dit waardeerden.

De commandant heeft een brief geschreven en gemaïld naar alle partners. Heel leuk vind ik dat. Er staat in wat iedereen doet daar, welke stammen er wonen, waar ze mee te maken hebben.

Ook een verjaardagskaart of telefoontje om te informeren hoe het gaat wordt zeer gewaardeerd. Enkel en enkele hebben een bos bloemen ontvangen:

Halverwege de uitzending kregen wij een boeket van de onderofficiersvereniging van het regiment. Top. Doen voor iedereen!

Deze kleine attenties maken geen deel uit van het thuisfrontzorgbeleid, maar vallen wel in zeer goede aarde bij het thuisfront.

Organisatie van thuisfrontzorg in het buitenland

De wijze waarop de Nederlandse krijgsmacht steun aan het thuisfront organiseert is ons bekend. Maar hoe pakken andere landen dat aan?⁷ Welke organisaties zijn het meest effectief en efficiënt in het verlenen van steun? En wat kunnen we van elkaar leren? Deze vragen leidden tot een internationaal vergelijkend onderzoek dat wij in 2006 uitvoerden.⁸ In België, Denemarken, Duitsland, het Amerikaanse kwartier (U.S. Army Garrison) in Heidelberg (Duitsland) en uiteraard Nederland hebben we verschillende personen geïnterviewd die zich bezighouden met thuisfrontzorg, onder wie beleidsmakers en vrijwilligers.

Al snel werd duidelijk dat de verschillende landen thuisfrontzorg op hun eigen wijze organiseren. Dat wordt in belangrijke mate beïnvloed door maatschappelijke, culturele en geografische factoren, iets waarvan we ons nog meer bewust werden tijdens onze aanwezigheid in de landen. De vraag of je van elkaar kunt leren wordt dan moeilijker te beantwoorden, aangezien iets in het ene land heel goed kan werken, maar niet blijkt te passen in de cultuur van een ander land.

Verenigde Staten

Zo leven Amerikaanse militaire gezinnen veelal in gemeenschappen (*gated communities*), op of om de basis. Deze gemeenschap fungeert als een soort uitgebreide familie. Het geven en ontvangen van steun verloopt doorgaans op spontane wijze. De formele organisatie van de

⁷ Voor een uitgebreide beschrijving verwijzen wij naar: Moelker, Andres, Poot (2008), tevens bron van de landenbeschrijvingen in dit artikel.

⁸ Het onderzoeksteam: René Moelker, Gabriëlla Poot en Manon Andres.

thuisfrontzorg bestaat uit professionals en vrijwilligers. Hun taken zijn zeer uitgebreid. Naast doorverwijzingen naar professionele hulpverlening, kunnen gezinnen hier terecht voor voorlichting en ondersteuning op allerlei gebied: wonen en verhuizen, financiën, opleiding en werkgelegenheid, juridische diensten, teambuilding, het onderhouden van je relatie gedurende de uitzending, et cetera.

Programma's en trainingen zijn gericht op de zelfredzaamheid van gezinnen. Coöptatie is stevig verankerd: de Amerikaanse krijgsmacht houdt de teugels in handen maar vrijwilligers vervullen een belangrijke rol in het succes van de thuisfrontzorg.

Denemarken

De Deense en Nederlandse organisatie van thuisfrontzorg voor families door families lijken op elkaar. Maar in Denemarken wordt steun aan het thuisfront bijna geheel door vrijwilligers georganiseerd.

In 2000 namen twee partners van militairen het initiatief om 'iets' te organiseren voor het thuisfront. Met steun van de vakbond is het initiatief uitgegroeid tot een netwerk van zo'n 20 vrijwilligers. Ze wonen verspreid over het land en hun belangrijkste taak is het creëren van lokale netwerken van gezinnen van militairen.

Evenals een steunnetwerk voor veteranen, dat op hetzelfde moment werd opgestart en waar ook gezinnen gebruik van mogen maken, opereert deze steunorganisatie volledig buiten de krijgsmacht om. De Deense defensieorganisatie heeft niet het voornemen om de thuisfrontorganisaties te coöpteren. Voor missiegerelateerde informatie is het thuisfront afhankelijk van de krijgsmacht. Hebben gezinnen behoefte aan professionele hulp, dan wordt verwacht dat ze gebruikmaken van de civiele gezondheidszorg, zoals elke andere inwoner van Denemarken.

Duitsland

In Duitsland opereren 31 thuisfrontzorgcentra verspreid over het land, die allemaal dezelfde diensten verlenen en dezelfde informatie geven

aan militaire gezinnen. De regionale centra staan onder leiding van één centraal thuisfrontzorgcentrum, die de activiteiten coördineert en controleert. Thuisfrontzorg wordt gezien als een verantwoordelijkheid van de defensieorganisatie. Vrijwilligers spelen nauwelijks een rol. Maandelijks worden bijeenkomsten georganiseerd voor alle gezinnen, waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen krijgsmachtdelen of missies.

De belangrijkste taken van de thuisfrontorganisatie zijn: informeren, ondersteunen en het in contact brengen van gezinnen met andere gezinnen of met professionele hulpverleners (binnen of buiten de krijgsmacht). Naast dit *top-down* georganiseerde steunnetwerk, zijn twee *bottom-up* initiatieven ontstaan. Twee vrouwen van militairen proberen via hun internetsites gezinnen van militairen met elkaar in contact te brengen om elkaar zo te ondersteunen en adviseren wanneer dat nodig is.

FOTO: AVDD, H. KEERIS

Mariniers keren terug van hun missie in Eritrea en Ethiopië (UNMEE). Militairen geven aan dat de uitzending voor hen beter verloopt naarmate het thuis ook goed gaat

De websites zijn een succes. Eén van de vrouwen verzamelt de ervaringen die op haar site naar voren komen om zo de behoeften in beeld te brengen, en presenteert de bevindingen aan de thuisfrontzorgorganisatie. Het succes van de websites bewijst de effectiviteit van een systeem van thuisfrontzorg waarin vrijwilligers,

afkomstig uit het thuisfront, actief zijn. Zij weten tenslotte het beste waar de behoeften liggen.

België

België, ten slotte, had tot voor kort niet veel zicht op de behoeften van gezinnen van uitgezonden militairen. Thuisfrontzorg is hier volledig gebaseerd op de perceptie van de defensieorganisatie. Het thuisfront zelf speelt hierin geen rol. De organisatie kan worden opgedeeld in drie hoofdtaken, die worden uitgevoerd door drie aparte groepen.

Op de eerste plaats is de achterwacht van de uitgezonden eenheid (deze kan bestaan uit één persoon of een heel team) verantwoordelijk voor het ondersteunen van de militairen en hun gezinnen. De inspanningen van deze personen bepalen de kwaliteit en kwantiteit van de steun. Ze zijn verantwoordelijk voor het organiseren van een informatiebijeenkomst, een vertrekceremonie en voor het al dan niet oprichten van een website.

Daarnaast zijn er professionals die kunnen voorzien in psychosociale ondersteuning wanneer dat nodig is. En ten slotte zijn er twee regionale steuncentra, één in het Vlaamse deel en één in het Waalse gedeelte van België, waar activiteiten worden georganiseerd en mensen elkaar kunnen ontmoeten. Opmerkelijk in België is dat militaire gezinnen meer verwachten dat voorzieningen voor hen geregeld worden dan dat ze zich actief inzetten voor de organisatie van thuisfrontzorg. Steun wordt duidelijk verleend *aan* gezinnen, niet *door* gezinnen.

Tot slot

Normaliter richten families zich niet naar (formele) organisaties wanneer ze behoefte hebben aan steun, ook al zijn deze organisaties erop gericht te helpen met bepaalde vraagstukken en problemen.⁹ Mensen zoeken, zoals eerder gesteld, steun doorgaans in hun directe sociale netwerk, waar familie en vrienden een belangrijk deel van uitmaken.

Maar deze personen kunnen niet altijd voorzien in specifieke informatie- en steunbehoeften, bijvoorbeeld rond een uitzending. De defensieorganisatie draagt een verantwoordelijkheid in het informeren en ondersteunen van het thuisfront gedurende een uitzending en zet zich daar samen met vrijwilligers op verschillende manieren voor in. De betrokkenheid van vrijwilligers in de uitvoering van de thuisfrontzorg draagt in belangrijke mate bij aan de effectiviteit van het systeem. Deze vrijwilligers, afkomstig uit het thuisfront van militairen, weten ten slotte waar de behoeften liggen. Ze kunnen ideeën aandragen en initiatieven nemen om op die behoeften in te spelen.

Uiteraard verschillen de behoeften aan steun en informatie per gezin. Partners brachten enkele aandachtspunten naar voren, waaronder een minder grootschalige opzet van thuisfrontdagen en meer aandacht en informatie voor de wat oudere kinderen. Desondanks kunnen we stellen dat de meerderheid van de partners de thuisfrontzorg in de huidige vorm waardeert. Steun heeft een positief effect op het welbevinden van mensen, zo tonen verschillende onderzoeken aan, wat het belang van thuisfrontzorg onderstreept. ■

Literatuur

- Granovetter, M.S., 'The strength of weak ties.' *American Journal of Sociology* 78 (1973) (6) 1360.
- Moelker, R., 'Geschiedenis van de thuisfrontzorg.' In: *Kernvraag* 123, Thuisfront en de militair. Hoe gaat het met de zorg? Uitgave van de Diensten Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht, Den Haag, 2000.
- Moelker, R., Andres, M., Poot, G., 'Supporting Military Families. An international comparative study in social support arrangements for military families.' In: A. Weibull, B. Abrahamsson, *The heritage and the present. From invasion defence to mission oriented organization*. Swedish National Defence College, Stockholm, 2008, 243-268.
- Unger, D.G., Powell, D.R., 'Supporting families under stress: The role of social networks.' *Family Relations*, 29 (1980) 566.

⁹ Unger & Powell (1980).